

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Розвиток конкурентоспроможного сільсько-господарського виробництва є невід'ємною складовою економічних досліджень, спрямованих на пошук шляхів підвищення ефективності його діяльності. Інноваційний тип розвитку характеризується перенесенням акценту на використання принципово нових прогресивних технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, прогресивними організаційними і управлінськими рішеннями в інноваційній діяльності, що стосується як мікро так і макроекономічних процесів розвитку — створення технологічних парків, технополісів, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, кластерів, проведення політики ресурсозбереження та інтелектуалізації всієї виробничої діяльності.

На сучасному етапі аграрна політика України спрямована на гарантування продовольчої безпеки, поліпшення соціальної ситуації на селі та піднесення аграрного сектору як пріоритету розвитку держави. У процесі трансформації економіки України найбільш болісно відбувався процес передачі державного аграрного бізнесу у приватні руки. Очікувалось більш ефективне керування, ніж державне, розвиток сільських територій... Натомість більшість соціалістичного «спадку» було розпайоване і безвісті зникло. Набагато легше було б тоді знайти ефективного власника і передати йому діючий бізнес, ніж зараз підіймати все з «нуля» з допомогою залучених коштів.

Сучасні реалії обумовлюють постійне посилення уваги до пошуку нових факторів прискорення економічної динаміки, адекватних сучасному стану розвитку світової економіки, тому запровадження інвестиційно-інноваційної моделі економічного зростання перетворюється на об'єктивну необхідність. Ми повинні впровадити в Україні світові стандарти раціонального споживання енергії, підвищення рівня технологій, органічну сертифікацію аграрних підприємств, освоєння ресурсів природного середовища. Завершальною метою цих зрушень є створення прогресивної конкурентоздатної на світових ринках інноваційної сільськогосподарської продукції.

Фундаментом конкурентоспроможності є інновації, які дають можливість країнам, що володіють інноваційними конкурентними перевагами, займати належне місце в світовому співтоваристві. Але використання інновацій як одного з центральних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності в Україні системно не здійснюється. Таким чином, наявні стратегічні завдання потребують доопрацювання з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на інноваційних засадах, що має сформулювати переваги для вітчизняних виробників у боротьбі з конкурентами на внутрішніх та міжнародних ринках та посприяти Україні зайняти гідне місце поряд із розвиненими світовими країнами.

Аналіз останніх досліджень. Перед економічною наукою постає надзвичайно важливе завдання щодо подальшого здійснення аграрної реформи, призупинення спаду і нарощування обсягів сільськогосподарського виробництва, суть якого полягає в тому, щоб активізувати інноваційну діяльність та створити цілісну систему її фінансового забезпечення та функціонування на перспективу. Питання ролі інновацій в економічній системі знайшли одне з провідних місць в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних економістів: В.П. Александрова, О.І. Амоши, Ю.М. Бажала, Л.К. Безчасного, І.Ю. Гришовой, В.М. Геєця, В.Г. Герасимчука, О.М. Галицького, М.Я. Дем'яненка, Г.І. Калитича, О.Є. Кузьміна, Ю.О. Лупенко, М.Й. Маліка, А.Б. Наумова, П.Т. Саблука, А.І. Сухорукова, В.І. Топіхи, В.Г. Чиркова, А.І. Яковлева, В.С. Яцкова та інших. Ця проблема є також актуальною для інших країн, про що свідчать праці відомих зарубіжних

учених, зокрема П. Завліна, Р. Коуза, Д. Львова, Р. Нельсона, К. Поппера, М. Портера, Б. Санто, Р. Солоу, Л. Тондла, Х. Фрімена, Й. Шумпетера. Проте, враховуючи недостатність дослідження важливих аспектів активізації інноваційних процесів, наявність яких є характерною для діяльності підприємств у сучасній економіці, вважаємо за доцільне більш повно обґрунтувати досліджуване питання. Водночас більш глибокого вивчення потребують питання впливу інновацій на ступінь конкурентоспроможності підприємства та держави.

Метою написання статті є визначення проблем впровадження інновацій та обґрунтування необхідності переходу вітчизняних підприємств аграрного сектору економіки на інноваційний шлях розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно закону України [1] «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» «... науково і економічно обґрунтовані та визначені напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень. Одним з стратегічних пріоритетних напрямків інноваційної діяльності на 2011 – 2021 рік є технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу».

Сучасний стан ринку характеризується постійною зміною форм господарювання, земельних відносин, купівельного попиту, мінливістю ефективності інвестування в АПК, відсутністю трудових ресурсів, підвищенням невизначеності та ризику отримання прибутку з природно-економічних умов. А отже, для того, щоб вижити, підприємствам необхідно постійно відстежувати і реагувати на всі зміни, що відбуваються в їх конкурентному середовищі з метою збереження своїх позицій на ринку і забезпечення конкурентних переваг. В даний час кожному підприємству особливо важливо правильно вести маркетингову політику, щоб запропонувати ефективні засоби конкуренції.

Згідно п. 1.3.3.9. звіту Рахункової палати України за 2011 рік [2] «Фінансування аграрного комплексу, підтримка вітчизняного сільгоспвиробника та охорона земель державної власності контрольними заходами встановлено непоодинокі випадки використання державних коштів з порушенням чинного законодавства та неефективно. За результатами проведеної перевірки ефективності використання коштів, виділених з державного бюджету у 2010 році на формування Аграрним фондом державного інтервенційного фонду та забезпечення його збереження, встановлено, що фондом у 2010 році не забезпечено здійснення фінансових та товарних інтервенцій, пов'язаних із ціновим регулюванням, стимулюванням виробництва сільськогосподарської продукції та розвитком аграрного ринку, ефективне використання коштів державного бюджету, спрямованих на формування державного інтервенційного фонду та відшкодування витрат, пов'язаних з його збереженням. Це було наслідком порушення як вимог Закону України «Про Державну підтримку сільського господарства України», Так і вимог статті 7 Бюджетного кодексу України, в результаті чого на зазначені цілі протягом року з недотриманням вимог чинного законодавства та неефективно використано 1,4 млрд. гривень. Після набрання чинності Законом України «Про здійснення державних закупівель», при проведенні Аграрним фондом закупівель зернової продукції до державного інтервенційного фонду фактично було усунуто сільськогосподарських товаровиробників з організованого аграрного ринку».

Це свідчить про нераціональне використання бюджетних коштів і є одним з вагомих чинників не спрацювання інноваційних механізмів.

Виробництво стає більш зорієнтованим не тільки на масового споживача, а й на специфічні потреби окремих індивідів, зовнішніх ринків та агропромислових кластерів, діяльність підприємницьких структур: агрохолдингів, малих та середніх підприємств, які спроможні швидко адаптуватися до вимог зовнішнього середовища. Швидкі темпи

модернізації життя людей призводять до зростання вимог до якості товарів та послуг, до їх різноманітності. Відповідно, суспільство, стає більш відкритим та сприйнятливим до інновацій як засобу досягнення зростаючих матеріальних благ.

Інноваційна діяльність забезпечує створення та поширення інновацій – нововведень в галузі техніки, технології, організації праці та управління, оснований на використанні досягнень науки, передового досвіду та здатних задовольнити конкурентну суспільну потребу. На думку М. Портера, саме інновації здатні створити конкурентні переваги продукції.[3, с. 168].

П.М.Музика вважає, що інноваційна активність є найбільш гнучким індикатором конкурентоспроможності [4, с. 44]. Академік НААН П.Т. Саблук пропонує проект постіндустріальної моделі розвитку аграрної економіки, який включає: об'єднання капіталу землі з капіталом індустрії; зосередження зусиль на застосуванні досягнень науки у сфері прогресивних технологій для забезпечення високоприбуткового функціонування об'єданого капіталу; спрямування переважної маси отриманого прибутку на вирішення соціальних проблем і сільського розвитку [5]. Проведені М.В. Зубцем та П.Т. Саблуком дослідження щодо успішного трансферу інновацій в агропромислове виробництво показали, що для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного АПК, його розвитку на інноваційній основі, ефективного впровадження заходів соціальної відповідальності бізнесу необхідно розробити інфраструктуру генерації наукових знань, сформувати систему логістики інноваційного процесу, підвищити роль регіонів у розвитку інноваційних процесів в аграрному секторі економіки, сформувати мережу державних інституцій з функціями управління інноваційною діяльністю в АПК [6]. Тому ми вважаємо позитивним зрушенням створення державного земельного банку [7], завдяки якому аграрії зможуть отримувати пільгові кредити. Очікується суттєве зниження відсоткової ставки, яке дуже потрібне в першу чергу малим і середнім сільськогосподарським підприємствам.

Сьогодні відбувається переоцінка людського фактору в економіці: зростає роль творчих кадрів — людей, що володіють знаннями і є носіями нововведень в сфері організаційної, науково-технічної та екологічної культури. Нова модель економічного зростання, що ґрунтується на інноваційному типі розвитку, передбачає зміну самого поняття науково-технічного прогресу і науково-технічного розвитку. З'являються нові суспільні пріоритети: добробут, інтелектуалізація виробничої діяльності, використання високих та інформаційних технологій, екологічність. Ця модель потребує нової фінансово-кредитної політики, ефективного стимулювання інновацій, розвитку наукомістких та скорочення природоексплуатуючих галузей — на макрорівні; зміни типу підприємницької діяльності, активного залучення до виробництва малого та середнього приватного бізнесу — на мікрорівні.

Для інвесторів пріоритетними є галузі та підприємства, які мають високий інноваційний потенціал і здатні забезпечити приріст рентабельності капіталу, що функціонує в процесі виробництва.

Найбільш пріоритетними й одночасно прибутковими сферами агропромислового комплексу, у тому числі й для іноземного інвестування, є:

- впровадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур й утримання худоби та птиці;
- відновлення і модернізація на базі нових технологій підприємств переробної та харчової промисловості, а також тих, що займаються заготівлею і зберіганням сільськогосподарської продукції;
- створення сучасних технологій зберігання сільськогосподарської продукції, потужностей і сировинної бази і технологій для виробництва обладнання з фасування, пакування і маркування продуктів харчування і напоїв;
- розвиток сільськогосподарського машинобудування і виробництво технологічного обладнання для переробки рослинної та тваринної продукції;

- виробництво ефективних хімічних та біологічних засобів захисту сільськогосподарських рослин і тварин;
- надання консультаційних і виробничих послуг сільськогосподарським й іншим агропромисловим підприємствам.

Відновлення економічного зростання без активізації його інноваційної складової веде до поступового вичерпання резервів екстенсивного зростання. Максимально повна реалізація синергетичного ефекту інноваційного розвитку видається єдиною можливим способом реалізації завдання надолужування технологічного та економічного відриву від розвинених країн світу, тому володіючи значними запасами родючих земель ми можемо собі дозволити вирощувати виключно екологічно чисті харчові продукти та продукти з високими оздоровчими властивостями з овочевих та зернових культур (принаймні для власного споживання).

На наш погляд, потрібно дуже обережно впроваджувати фіскальні пільги для інноваційних підприємств, такі як: податкові пільги, відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту у зв'язку з можливими корумпованими наслідками, які на жаль мають місце. Потрібно заробляти на отриманні економічного ефекту від впровадження інноваційних продуктів, та забезпечити рівні умови для ведення бізнесу, як малого так і великого. У кожного є своя ніша для реалізації продукції. Це ринки, невеликі крамниці, супермаркети, великі торгівельні мережі, іноземні споживачі. За допомогою інтернету з'явилась можливість знайти потенційних покупців на якісну продукцію.

Потрібна широка роз'яснювальна та пропагандистська робота щодо формування ідеології інноваційного інвестування як інвестування в майбутнє держави, престижності та економічної вигідності інноваційної діяльності, пропаганда досвіду найбільших та найуспішніших національних інвесторів. Зараз інтернетом і мобільним зв'язком користується переважна більшість сільської молоді, тому не відкладаючи в онлайн режимі потрібно впровадити розсилку на усі аграрні підприємства різноманітні пропозиції з кооперації, залученню інвестицій, робочих вакансій для молоді.

Безпосередніми складовими політики, спрямованої на всебічний розвиток людського капіталу в Україні як чинника інноваційного розвитку, зокрема, мають бути:

- запровадження стимулів до індивідуальних інвестицій в людський капітал, зокрема, вирахування з бази оподаткування особистих витрат на заходи з охорони та зміцнення здоров'я, освіти для себе та членів сім'ї, виплат до фондів пенсійного та медичного страхування тощо;
- забезпечення з використанням мережі державних вищих освітніх закладів підвищення кваліфікації керівних кадрів державних і приватних підприємств щодо основних положень сучасної теорії і практики менеджменту, бухгалтерського обліку, фінансового планування, управління персоналом, маркетингу тощо.

Модернізація української економіки на засадах інноваційного розвитку має забезпечуватися комплексним застосуванням усіх доступних важелів економічної політики та запобіганням конфлікту між їхніми впливами та між вирішенням стратегічних та поточних завдань. Потрібно усунути негативний імідж аграрного бізнесу серед молоді, постійно наводити приклади високої рентабельності сільськогосподарського виробництва, як галузі економіки, де вже сьогодні заробляють мільярди гривень. За цих умов інноваційна стратегія як така, що за визначенням веде до підвищення рівня прибутковості національних підприємств, може стати реальним полем для багатогранної співпраці держави і бізнесу і дозволить отримати позитивну динаміку виробництва валової продукції сільського господарства.

Анотація

В статті розкрито сутність інноваційних процесів в аграрному секторі. Визначено напрямки активізації інноваційної діяльності та пріоритети підтримки інновацій.

Ключові слова: інноваційний тип розвитку, інноваційна діяльність, конкурентоспроможність, ефективність інновацій.

Аннотація

В статье раскрыта суть инновационных процессов в аграрном секторе экономики Украины. Выделены направления активизации инновационной деятельности и приоритеты поддержки инноваций.

Ключевые слова: инновационный путь развития, инновационная деятельность, конкурентоспособность, эффективность инноваций.

Summary

In the article the essence of innovation in the agricultural sector of Ukraine. Isolated areas innovation activity and priorities to support innovation.

Keywords: Innovation model of development, innovation activity, competitiveness, efficiency of innovations.

Список використаної літератури:

1. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
2. http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16740480/Zvit_2011.pdf звіт
рахункової палати за 2011 рік
3. Портер М. Конкуренция / М.Портер; [пер. с англ.] – М.: Издат. Дом „Вильямс”, 2001. – 495 с.
4. Музика П.М. Активізація інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України / П.М.Музика // Економіка АПК. – 2005. - №8. – С. 42 – 45.
5. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 4 (162). – С. 19-37.
6. Зубець М.В. Інноваційно-випереджувальна модель якісно нового розвитку агропромислового виробництва / М.В. Зубець, П.Т. Саблук, С.О. Тивончук // Економіка АПК. – 2008. – № 12 (170). – С. 3-8.
7. Постанова Кабінету Міністрів України № 609 від 02.02.2012 року «Про створення державного земельного банку». Електронний ресурс: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/609-2012-%D0%BF>